

ШЛЯХИ ПОНЕВІР'ЯНЬ

ЗАКІНЧЕННЯ. ПОЧАТОК У №№26-27.

За останні роки підлітки дорослішали і ставали кадрами для українського опору. Яскравим прикладом є молоді хлопці з Малих Дорогоствів, з якими я вчився в початковій школі. Енкаведистам вдалося з'ясувати, що вони мають зв'язки з УПА. Майже всіх хлопців, моїх однокласників, засудили і заслали в шахти Воркути. В тому числі і найближчого товариша, з яким я сидів разом за партою. Це - Борис Куманський. Він проявив такі успіхи в математиці, що дивував учителів. У шахті Воркути Бориса завалило і поламало кілька кісток грудної клітки. Він у заслانی загубив здоров'я і, повернувшись додому, вже не міг працювати фізично. Кілька років тому Борис пішов з життя. Це стосується також і Федора Тещука, Василя Сітарчука та інших.

Можна здогадатися, що керівництво НКВД у Києві чи Москві вирішило послабити існування підпілля опору шляхом насильного вивозу за межі рідного краю на схід під виглядом школи ФЗО відповідний контингент молоді. Хто навчався, той не потрапляв під цю мобілізацію. Але для мене особисто зробили виняток: з 10-го класу виключили і одночасно подбали, щоб отримав повістку фактично на депортацію з Рівненської в Сталінську область.

Забігаючи вперед на 50 років, хоча відзначити, що мене в Млинові не забули, знайшли мою адресу і 20.03.98 р. запросили на святкування 50-річчя першого випуску Млинівської СШ, хоча я не був її випускником, бо став ізгоєм. Я зустрівся з товаришами, з якими не міг закінчити школу в Млинові через політичні репресії з боку режиму. А 23.05.99 р. я знову був запрошений у Млинів на святкування 145-ї річниці відкриття школи №1.

...На збірний пункт у райвиконком з'явився на визначений день у шинелі англійського зразка, в якій ходив у школу. Це був 1948 рік. Тут зустрівся з товаришами-однолітками із сіл Боярка, Пугачівка, Турецька і Красна Гора, з якими вчився в школі в 1940-1941 рр., що знаходилася в орендованих приміщеннях у чехів Тори і Мілера в Боярці. Нас у райвиконкомі фотографували для одержання паспортів з відміткою про вибуття з Рівненської області, а відмітку про прибуття мали ставити вже в Сталінській області. Нас усіх з району відвезли в Рівне на збірний пункт, який знаходився на перехресті нинішніх вулиць Соборної і Княгині Ольги, навпроти Покровського собору, де тепер височать багатопверхові будинки на Покровський торговий центр. Ще в 1948 році тут стояли бараки для військовополонених, навколо яких місцями збереглися загорожі з колючого дроту. У бараках не було системи опалення. Замість підлогою земляна долівка, на яку треба було лягати. Не було на чому сісти. Нас не годували, їли те, що везли з дому. Тоді в області було 30 районів. Із віддалених куточків повільно підвозили по бездоріжжю мобілізованих для відправки ешелонам на схід. У цей час стояла пізня осінь з дощем і снігом. У бараках було сиро і холодно. А відправка відкладалася. У прохідній була варта, але не дуже уважна, на деякий час ми могли відлучатися. Це давало змогу тікати, бо умови життя в бараках були жахливими. Втік і я. Після цього на Рівненщині опинився в нелегальному становищі, бо став дезертиром. Необхідно було тікати в іншу область. У моєї мами в Луцьку була подруга, котра жила з двома дітьми в дуже тісній квартирі. Але мене прихитила. В Луцьку посеред ночі «органи» перевіряли – хто ночує в місті. Хто був без документів, або без прописки, тих забирали з собою на з'ясування. У Млинові мені дали на руки паспорт, була потрібна прописка. Начальник паспортного стола грізно запитав мене:

- Ты чего бежал из своей области? Значит, у тебя там остался хвост. Проваливай, пока я тебя не задержал!

Так я потрапив у безвихідь. Але випадковість мене врятувала. Сусідка моєї хазяйки була в близьких стосунках з начальником паспортного стола. За моє домашнє масло і сало, які були в той час у великому дефіциті, вона взяла мій паспорт і повернула з відміткою про прописку «на постанно». Так я легалізувався на території Волинської області. Маючи прописку в Луцьку, мене прийняли в 10 клас вечірньої школи робітничої молоді при школі №7. З'явилися тут у мене нові знайомі з числа десятикласників. Аркадій, один з них, коли ми були на самоті, казав:

- Раз ти утік зі своєї області, то це означає, що у тебе з владою не все гаразд. Маєш знати, що в класі Микола є Іудою. Він буде пропонувати свою дружбу, вдавати щирого українця, наговорюватиме на владу. Отож знай, що він провокатор, уже допоміг посадити в тюрму двох однокласників.

Так і сталося: він почав пропонувати мені дружбу і обливав брудом режим. Я знав, що в Луцьку продовжуються арешти серед семінаристів духовної семінарії, учнів медучилища, старшокласників, у тому числі й серед дівчат.

Час проходив швидко і трапилось те, що я не міг передбачити. У людних місцях з'явилися звернення на дошках оголошень такого змісту: щоб громадяни 1930-1929 р.н., котрі не з'явилися на набір у школи ФЗО в Сталінську область і ті, котрі «залишили» пункти збору

(як я), повернулись «у місця їх постійного проживання». Зрозуміло, щоб походили з кривок. І що повторного такого насильного набору не буде. Очевидно, що керівництво НКВД дало маху, а воно жало протилежний результат від бажаного. Замість поповнення «будівельниками комунізму» поповнили рух опору молодими кадрами.

Це звернення режиму для мене змінило ситуацію. Моє перебування в області стало легальним. Мені з Луцька їздити додому за харчами було дуже непросто, бо не було в ту пору громадського транспорту. Але про повернення в Млинів не могло бути мови. Щоб не бути на очах в офіцерів НКВД, бо вони мене знали і «пасли», щоб не потрапити на допит, бо зроблять «німецько-українським» націоналістом, третьою моєю школою в 10-му класі стала школа робітничої молоді в м.Дубно.

Залишивши Млинівську школу назавжди, я постійно думав про своїх товаришів, котрі залишилися в умовах політичної репресії, де учительський колектив був у спільному колі з офіцерами НКВД, які відвідували учительську. Фанька Новосада арештували і заслали на Колиму, де він і загинув. Серед хлопців класу він був найсильнішим. У свій час я був у нього вдома на хуторі, що при дорозі біля виїзду з Млинова, поблизу перехрестя. Він був один у батьків. Фанько загинув у засланні, батьки померли і так зник хутір з великим садом.

Таїсу Чухрій з Острожки взяла зі школи її засудили на 15 років заслання в торах. За що? За «антисоветские убеждения». Не за дію, а за переконання. Під час зустрічі в 1998 році на святкуванні ювілею школи вона розповіла, що відбувала покарання в найсуворішому таборі в Казахстані. Через нелюдські умови утримання в'язні повстали. Повстання було придушено танками з великою кількістю убитих політичних в'язнів, після чого ешелонам жінок перевезли в Східну Сибір на азбестові родовища. Азбест, відомо, є сильним канцерогеном, у побуті не використовується.

Більше не побачив Івана Короля з Коблина. У сім'ї його батька Захара було два сини і три дочки, які мені приходились троюрідними братами і сестрами. Усіх їх вивезли в Сибір і ніхто з них не повернувся. Сім'я з семи чоловік ніби розчинилася в неозорих просторах Сибіру. Тільки їх дім, перевезений з Коблина в Аршичин, як клуб, нагадує, що колись в Україні жила дружна працююча сім'я. Може, хтось із коблінців мав зв'язку про цю сім'ю в засланні і через редакцію «Гомону» повідомить, я буду вдячний йому.

Це неповний список моїх однокласників із Млинівської школи, що були репресовані разом із батьками: Галя Клим'юк із Підгаєць, Мілій Варійчук із Марушина, дівчата Соколюки з Маслянки. Їх вивезли в заслання з батьками.

...У м.Дубно я закінчив 10 класів без пригид і переслідувань. У Львівському університеті, при конкурсі 6 чоловік на одне місце, легко вступив на навчання. У Львові була напружена політична ситуація. З гуртожитків, а також з лекцій забирали студентів енкаведистів для депортації з батьками до Сибіру. Були і арешти, і виключення з університету. Особливо після того, коли студент з політехніки Жуківич разом із підпільником Стахурюю вбили Ярослава Галана у власній квартирі. У зв'язку з тим приїздив у Львів Микита Хрущов. Виключали з вузів навіть тих, хто в ці дні не був на лекціях, бо поїхав за харчами додому.

Непомітно минули 5 років навчання в університеті. Нас зав одержавні управління на роботу. Направлення «по Союзу» видавали місцевим українцям. Колеги боялися таких направлень, хоча заявка на спеціалістів університет у першу чергу мусив задовольняти. Тому однокорусні терміново виходили заміж: хто посправжньому, хто фіктивно. А хлопці запасалися медичними довідками, що самі серйозно хворі, або їх батьки. Я знав, що мене далеко закинуть, але це мене не турбувало. Бо я вирішив залишити неспокійну Україну. І коли в ректораті в урочистій офіційній обстановці партгор факультету простягнув мені призначення і попросив поставити свій підпис про його одержання, я підписав, нічого не читаючи. Після цього прочитав: з'явиться 01.08.1954 року за адресою: м.Ашхабад, вул. Островського, 18, Туркменська протичумна станція, Союзмінздрав. Я знав, що чума є небезпечною інфекційною хворобою, що в середньовіччі та й пізніше не тільки в Азії, але і в Європі від неї вмирало населення. Втрати від чуми складала десятків мільйонів жертв. Пригадав і той історичний факт, що всесвітньо відомих італійських художників Тіціана і Джордано серед ночі витягнули гаками у Венеції і спалили на березі відомих каналів, як і решту померлих від чуми.

В Ашхабаді відразу дав обітницю про збереження державних таємниць. Тоді мені сказали: СРСР щороку інформує Всесвітню організацію охорони здоров'я в Женеві, що в державі відсутні спалахи чуми. Згодом мене відправили на постійну роботу в місто Красноводськ, яке нині називається Туркменбаші. В цей час у пустелі Каракуми, на східному узбережжі Каспійського моря, серед кочівників виникла гостра епідемія чуми. Вона стане не останньою в моїй протичумній роботі на території Туркменістану. Я залишив Україну на довгі 15 років...

Дмитро ВОЙЦЕХОВСЬКИЙ.